

Digitální technologie ve výuce pomáhají motivovat studující – jsou atraktivní a pomáhají rozšiřovat uplatnění. O novém Centru pro digital humanities FF UK hovoří předseda rady centra Ondřej Tichý

Na Filozofické fakultě UK vzniklo centrum, které sdružuje členky a členy akademické obce FF UK se zájmem o digital humanities. V rozhovoru popisuje jeho cíle a konkrétní projekty dr. Ondřej Tichý z Ústavu anglického jazyka a didaktiky FF UK.

Co pro vás znamená „digital humanities“?

Digital humanities chápu poměrně široce jako zapojení digitálních aspektů do výzkumu, ale i výuky v oblasti humanitních a společenských věd. Nejčastěji jde o využití postupů, metodologií a technologií, které byly dříve běžnější v přírodních či exaktních vědách. V poslední době ale hrají zásadní roli například i v lingvistice nebo sociologii, do určité míry pak pronikají prakticky do všech oblastí bádání. Zmíněné digitální metodologie se často týkají zpracování, analýzy a vizualizace většího objemu dat, nabízejí dříve nedostupné úhly pohledu a leckdy s sebou přinášejí i prvky interdisciplinarity.

Pro mě osobně je pak důležitým aspektem výzkumu založeného na digitálních technologiích jeho otevřenost, především ve vztahu k datům, a reprodukovatelnost. Tím nemyslím, že by výzkum bez využití digitálních metodologií nemohl být otevřený a reprodukovatelný ani že by využití takových postupů snad vedlo k otevřenosti a reprodukovatelnosti automaticky, jde ale o aspekty výzkumu, které si díky využití digital humanities jasněji uvědomujeme. Ve výuce pak z mé zkušenosti digitální technologie pomáhají studující motivovat – jsou atraktivní a IT dovednosti získané ve výuce se hodí pro další uplatnění.

Pokud někoho zajímá, co všechno se pojmem digital humanities obvykle myslí, doporučuji popis na stránkách České asociace pro digitální a humanitní vědy, případně ještě podrobněji její Stanovisko k hodnocení a uznávání výzkumných výsledků.

Čím se Centrum pro digital humanities FF UK (CDH) zabývá a co je jeho hlavní vizí?

CDH je mezioborová platforma zaměřená především na podporu rozvoje digital humanities a koordinace aktivit v této oblasti na fakultě. Z praktického pohledu je pak CDH skupinou osob s podobnými zájmy – nikoliv pracovištěm s vlastním vybavením, kancelářemi, rozpočtem nebo hierarchickou strukturou vedení. Poslání CDH tak vychází jak ze zakládajícího opatření děkanky, tak z vize a plánů členstva.

Do tohoto poslání a plánů mimo jiné patří podpora a koordinace pedagogické, vědecké, výzkumné a osvětové činnosti na fakultě zaměřené zejména na oblast digital humanities a rozvoj metodologie pro získávání, zpracovávání, analýzu, prezentaci a uchovávání dat v digitální podobě pro účely humanitních, společenských a uměnovědných oborů. V neposlední řadě i spolupráce s dalšími pracovišti podobného zaměření v rámci univerzity, České republiky i v zahraničí.

CDH také vytváří podmínky pro koordinaci tvorby a sdílení dat, přípravu grantů a projektů, snaží se o uznání specifických typů výstupů digital humanities ve vědeckém i celospolečenském prostředí a zprostředkovává výsledky vědeckého výzkumu širší odborné i laické veřejnosti. Podporuje také výuku v oblasti digital humanities v současných studijních programech a kurzech celoživotního vzdělávání a organizuje kurzy pro studenty univerzity, účastníky kurzů celoživotního vzdělávání a širokou veřejnost.

Český národní korpus

Webový portál českých středověkých pramenů v překladu do moderních jazyků

Aplikace pro korpusy mluvené češtiny

Máte v plánu pořádat workshopy, kurzy nebo přednášky? V případě, že ano, budou kromě akademické obce přístupné také veřejnosti?

Řada členek a členů CDH buď již učí nebo připravuje kurzy zaměřené na digital humanities. Na našem webu postupně budujeme seznam takto zaměřených kurzů na Filozofické fakultě UK nebo kurzů nabízených studujícími fakulty na jiných pracovištích. V tomto semestru se například rozběhl kurz

Digitální metody a AI v humanitních a sociálních vědách, který by jednou mohl být součástí společného základu. V příštím semestru pilotně v rámci celoživotního vzdělávání poběží i kurz *Základy Digital Humanities* určený i pro veřejnost, jehož příprava byla podpořena z Národního plánu obnovy. Kolegové z Matematicko-fyzikální fakulty UK pak pro následující semestry připravili kurzy speciálně pro studující z Filozofické fakulty UK zaměřené na strojové učení a jiné.

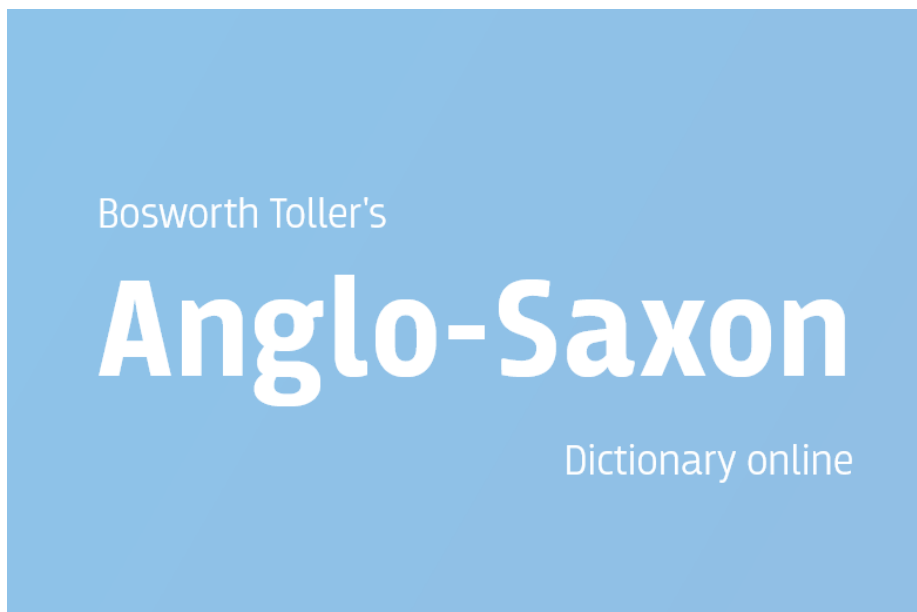
Jedním z vašich osobních projektů týkající se digital humanities bylo vytvoření online slovníku Bosworth Toller's Anglo-Saxon Dictionary. Jak tento projekt vlastně vznikl?

S nápadem na elektronizaci dosud největšího slovníku staré angličtiny přišel kolega Sean Crist už v roce 1998 na Pensylvánské univerzitě v rámci svého širšího projektu Germanic Lexicon Project. Podařilo se mu celý slovník naskenovat, automaticky přepsat do textu a začít pracovat na manuálních opravách. Bohužel se mu ani po mnoha pokusech nepovedlo získat na projekt financování. Rozhodl se proto pustit do oprav pomocí crowd-sourcingu a do skupiny nadšenců jsem se kolem přelomu tisíciletí zapojil i já.

V roce 2006 se nám pak v Praze povedlo sehnat prostředky od Nadace Jana Husa a dohodnout hostování na serverech FF UK. Díky tomu se celý projekt přesunul do Prahy a já jsem jako součást své diplomové práce mapující staroanglickou lexikografii připravil verzi pro PC a online aplikaci pro práci se slovníkovými daty. Od té doby také v rámci našeho Ústavu anglického jazyka a didaktiky FF UK běží již druhé kolo ručních oprav slovníkových dat.

Nejprve šlo především o opravy chyb, které vznikly špatným automatickým rozpoznáním jednotlivých znaků a slov, poté jsme začali rekonstruovat strukturu slovníkových hesel, jak ji lze vyčíst z velmi komplexní a nekonsistentní typografie tištěného slovníku z přelomu devatenáctého a dvacátého století. Na základě těchto dat postupně vzniklo několik dalších

digitálních projektů jak u nás, tak v zahraničí a postupně také aktualizujeme nástroje pro práci se slovníkovými daty. Například v roce 2019 naprogramovala Madeleine Thompson z MIT aplikaci pro mobilní telefony a v roce 2020 vytvořil kolega Martin Roček, doktorand Latinské medievisticky na FF UK, novou online verzi slovníkové aplikace, jak ji známe dnes. Slovníková data jsou také ukládána do repozitáře v rámci projektu Lindat/CLARIAH.

Proč je slovník důležitý i v dnešní době? Čím je výjimečný?

Především tím, že i po více než sto letech od svého vzniku jde o jediný kompletní slovník mapující celou šíři staroanglické slovní zásoby. Zároveň jde o dílo s dlouhou a zajímavou historií – od začátku slovník provázely kontroverze a nemůžeme se tedy divit, že výsledný produkt stojí někde mezi dokonale uspořádaným ideálem pozitivizmu 19. století a spletitou, někdy až neproniknutelnou strukturou hesel, významů, citátů, variant a odkazů.

Projekt bych pak považoval za výjimečný především tím, že umožnil již několika generacím studentek a studentů anglistiky nejen přičichnout k ranně středověké angličtině, ale také se naučit velmi praktické digitální dovednosti při zpracování textu. Pro fakultu je důležitý i z toho důvodu, že jde o nástroj, který šíří dobré jméno instituce v zahraničí, a to ve

velkém – ročně online verze slovníku zaznamená více než 2 milionů shlédnutí od uživatelů převážně ze zahraničních univerzit (např. 31 % uživatelů je z USA, 19 % z Británie a 4 % z Německa).

Máte v plánu slovník dále rozvíjet?

Samotný slovník byl dokončen již dávno, my ale zatím stále pracujeme na značkování struktury jeho hesel a projekt bude pravděpodobně pokračovat do té doby, dokud bude někoho zajímat a bude se nám na něj dařit získávat prostředky, protože krom pokračujícího technologického vývoje sledujeme i zmíněnou pedagogickou rovinu projektu a rádi bychom dali příležitost i budoucím studujícím.

Mg
r.
Ondřej
Tichý,
Ph.D.
.,
je
zást
up
ce
m
ře
di
te

lk
y
Ús
ta
vu
an
gl
ic
ké
ho
ja
zy
ka
a
di
da
kt
ik
y
FF
UK
,
př
ed
se
do
u
ra
dy
Ce
nt
ra
pr
o
di
gi
ta

l
hu
ma
ni
ti
es
a
př
ed
se
do
u
Ko
mi
se
pr
o
in
fo
rm
ač
ní
zd
ro
je
FF
UK
.
V
mi
nu
lo
st
i
na
fa
ku

lt
ě
př
ed
se
da
l
Ak
ad
em
ic
ké
mu
se
ná
tu
FF
UK
a
by
l
pr
od
ěk
an
em
pr
o
in
fo
rm
ač
ní
zd
ro
je
.

V
so
uč
as
no
st
i
je
ta
ké
čl
en
em
pr
ac
ov
ní
ho
vý
bo
ru
Če
sk
é
as
oc
ia
ce
pr
o
di
gi
tá
ln
í
hu
ma

ni
tn
í
vě
dy
.
Od
bo
rn
ě
se
za
bý
vá
hi
st
or
ic
ko
u
a
ko
rp
us
ov
ou
li
ng
vi
st
ik
ou
se
za
mě
ře
ní

m
na
an
gl
ic
ký
ja
zy
k,
kv
an
ti
ta
ti
vn
í
a
ko
mp
ut
ač
ní
li
ng
vi
st
ik
ou
a
pr
ob
le
ma
ti
ko
u
di

gi
ta
li
za
ce
v
hu
ma
ni
tn
íc
h
vě
dá
ch
.
Vě
nu
je
se
ta
ké
té
ma
tů
m,
ja
ko
je
le
xi
ká
ln
í
mo
rt
al

it
a
a
ob
so
le
sc
en
ce
ví
ce
sl
ov
ný
ch
sp
oj
en
í
v
hi
st
or
ii
an
gl
ic
ké
ho
ja
zy
ka
,
vý
vo
j
an

gl
ic
ké
or
to
gr
af
ie
,
kv
an
ti
ta
ti
vn
í
an
al
ýz
a
st
ar
é,
st
ře
dn
í
a
ra
ně
mo
de
rn
í
an
gl
ič

ti
ny
,
st
ro
jo
vá
mo
rf
ol
og
ic
ká
an
al
ýz
a
a
le
ma
ti
za
ce
st
ar
é
an
gl
ič
ti
ny
,
kv
an
ti
ta
ti

vn
í
ty
po
lo
gi
e
v
hi
st
or
ii
an
gl
ic
ké
ho
ja
zy
ka
ne
bo
di
gi
tá
ln
í
le
xi
ko
gr
af
ie
. Po
dí
le

l
se
na
vý
vo
ji
on
li
ne
sl
ov
ní
ku
An
gl
o-
Sa
xo
n
Di
ct
io
na
ry
ne
bo
če
sk
é
le
xi
ká
ln
í
da
ta
bá

ze
na
jd
is
lo
vo
.c
z.

Všechny aktuální projekty členstva Centra pro digital humanities FF UK naleznete zde.

Michal Otáhal